
MARGARET MORS

ŠTA JEDU SAJBERI? ORALNA LOGIKA INFORMATIČKOG DRUŠTVA

“Dobro. Ješću te”, reče Alisa “pa ako porastem, moći ću da dohvatim ključ; ako li se još smanjim onda ću moći da se podvučem ispod vrata; u svakom slučaju ući ću u baštu, a sve ostalo me se ne tiče!”

Lewis Carroll¹ (Luis Kerol, *Alisa u čarobnoj zemlji*, prev. Stanislav Vinaver, Dereta, Beograd 2001, str. 15-16)

Za robove televizije, ovisnike video-igara i surogat putnike kroz sajber-prostor, organsko telo je samo prepreka.² Kulinarski diskursi o kulturi koja se tran-

- 1 Epigraf za devetnaestovekovni hormon ljudskog rasta iz prve glave *Alise u čarobnoj zemlji* Luisa Kerola. Posledice pilule otkrivaju se u drugoj glavi: “Čudnije od čudnijeg!”, uzviknu Alisa (bila je toliko zaprepašćena da je za trenutak sasvim zaboravila kako da govori dobar engleski). “Sad se evo izvlačim kao neki najveći dogled na svetu! Zbogom moje nožice!” Prve Alisine avanture u zemlji čuda uglavnom su kulinarske i slične onima korisnika pametnih droga, posebno u pogledu ‘usklađivanja’.
- 2 Allucquere Roseanne Stone je imenovala ovaj stav ‘zavisti sajbera’ (619). Njen tekst “Virtual Systems” bavi se pojmom ‘rasparivanja’ (620) činioca ili subjektiviteta od fizičkog tela i skreće pažnju na duhovne prizvuke u virtuelnim svetovima. Ipak, tvrdi ona, “Originalno’ telo je izvor autentičnosti refigurisane osobe u sajber-prostoru: nema ‘osobe’ čije prisustvo ne garantuje fizičko telo tamo u ‘normalnom’ prostoru. No, smrt je i u normalnom prostoru i u sajber-prostoru stvarna, utoliko što ako ‘osoba’ u sajber-prostoru umre, umire telo u normalnom prostoru, i obrnuto” (604). Knjiga *War in the Age of Intelligent Machines* Manuel De Landa, istorija tehnologije sa stanovišta mašine, ne pod-

sformiše u informatičko društvo, moraće da se suoče s problemima ozbiljno osiromašene zemlje, ali i rastućom željom za odvajanjem od ljudske sudbine. Putnici po virtuelnim autoputevima u informatičkom društvu, u stvari, imaju bar jedno telo viška – ono, sada uglavnom sedeće ugljenično telo koje počiva na kontrolnoj konzoli i muče ga glad, debljina, bolest, starost i, najzad, smrt. Drugo telo, silikonski surogat priključen na nematerijalne svetove podataka, ima, doduše virtuelno, supermoći i besmrtno je; to će reći, izabrano telo, elektronska inkarnacija 'rasparena' od fizičkog tela, program je koji može da preživi nebrojene smrti. S obzirom na svoje fizičke hendikepe, kako organski otelovljena bića mogu da uđu u elektronsku budućnost? To od nas, kao i od Alise, zahteva da se zapitamo da li i šta treba da jedemo.

Neki teoretičari potkultura budućnosti koji su svesrdno prigrlili tehnologiju (ili su, kao kritičari, bar njeni trbuhozborci), uveli su jedinstvo mašine i organizma kao hibridni spoj, *sajbera*, "ljudsku jedinku čije neke od vitalnih telesnih funkcija kontrolišu sajberske sprave".³ Koliko god zadovoljavajuća bila ta imaginarna mešavina, aktuelni status sajbera je krajnje nejasan: da li je on metafora, nestvarna fantazija i/ili

razumeva samo temeljni problem nekompatibilnosti, već u krajnjem suprotne interese ljudi i mašina. Naravno, diskurzivna strategija davanja subjektivizovanog i ovlašćenog tela mašinama čini ljude svesnim naših vlastitih otuđenih, pa otud i nekontrolisanih želja i akcija.

- 3 Definicija iz *The American Heritage Dictionary* navedena kod Schwab-a (80). Donna Haraway piše: "Krajem dvadesetog veka, našeg doba, mitskog doba, svi smo himere, teoretizovani i fabrikovani hibridi mašine i organizma; rečju, mi smo sajberi. Sajber je naša ontologija; on je naša politika. Sajber je kondenzovana slika mašte i materijalne stvarnosti, dva sjedinjena centra svake mogućnosti istorijske transformacije" ("Cyborg Manifesto", 150). U "The Actors are Cyborgs" Haraway insistira na metalepsi sajbera kao 'čudovišta' ili 'graničnog bića' koje govori iz trbuha čudovišta. Razume se, to je tek jedna od mnogih formulacija metafore sajbera – *Robocap* i *The Terminator* i *Terminator 2*, totalizujući subjekt ratne mašine, sve do hibrida loše devojke u lokalnom ratu protiv dualizama same Haravejeve. Njena retorička strategija je izmeštanje ženske subjektivnosti iz (esencijalističke feminističke vizije) prirode u mašinu, nasuprot radikalnom isključivanju ljudskog subjektiviteta iz razvojne logike mašine kom pribegava De Landa. Valja primetiti da metafora 'mašine', primenjena na monaški život i druge političke i društvene organizacije, ne dotiče konkretniji problem fizičkog prilagođavanja tela elektronskom o kojem se ovde govori. Koliko god sajber, kao metafora, bio koristan, on u prvi plan stavlja problem fuzije – ili se zadovoljava pretvaranjem svih korisnika oruđa u sajbere.

stvarno biće, a i njegov način izrade i održavanja je, bar praktično, problematičan.

Uzmimo jedan tako ovozemaljski i praktičan problem kao što je: šta sajberi jedu? Uostalom, u materijalnoj realnosti nisu sporne različite silikonske prehrambene potrebe nasuprot ugljeničkoj inteligenciji sisarskog porekla. Proces ishrane i njegovi početni i krajnji proizvodi, hrana i otpad, neraskidivo nas vezuju za organski svet. I potreba da se jede i zadovoljstvo u jelu sastavni su deo sudbine smrtnika koje su elektronska bića lišena. Neverovatno je da bi i sâm pojam 'doručka' (ciklusa podmazivanja? punjenje energijom?) imao neko značenje za relativno besmrtne i virtuelne delove stvorenja koje mogu mučiti zastarelost, umor silikona i iznenadni slomovi, ali glad ili smrt nikako. Oživljavanje sajbera javlja se kao ekvivalent brisanja problema organskog života. A ipak, ne bude li se ljudsko izbrisalo u celosti, hrana i otpad postaće deo sudbine sajbera.

Dakle, konkretnije pitanje je: šta jedu ljudi koji žele da postanu elektronski? Ovde više ne govorimo o metaforama ili elektronskim protezama koje su produžetak funkcija organskog tela (onako kako Maršal Makluan shvata medije, na primer), čak ni o frankeštajnovskom sklapanju ili o zameni dela po dela organskog tela kao kod Limenog čoveka. U ovom više mehaničkom smislu, sajberi sa srčanim monitorima, organskim implantatima i veštačkim udovima već hodaju zemljom. U savremenoj fantaziji više se radi o tome kako, ako se organsko telo ne može odbaciti, ono može da se stopi s elektronskom kulturom, u kojim razmerama u odnosu na *oralnu* logiku *inkorporacije*.

U prvom delu ovog, priznajem, spekulativnog poglavlja o *hrani* – ili, tačnije, *nehрани* – u kontekstu gađenja prema telu i žudnje za mašinom, uvodim oralnu logiku inkorporacije u elektronsku mašinu – na primer, jedenja/bivanja pojeden ili prekriven drugom kožom. Drugi odeljak "Postkulinarski odbrambeni mehanizmi" opisuje načine kulinarske i telesne negacije, uključujući psihološke odbrambene mehanizme odbijanja, poricanja i odricanja. U kontekstu u kom su ideologije 'brze' i 'sveže' hrane izneverile svoje demokratsko obećanje zdravlja i obilja za sve, i kad se sama hrana može smatrati nezdravom, i *nehrana* je u čudnom odnosu s diskursima zdravlja i ishrane. To je kulturni kontekst ideološkog neuspeha i želje da se postane (ne samo da se ima) elek-

tronska mašina u kome se hrana per se može – bar simbolički – odbiti. Gađenje prema telu zaista podrazumeva gađenje prema hrani, koje se kao takvo manifestuje u hrani koja je negacija vlastite vrednosti (dakle, *nehrana*), kao i drugim načinima čišćenja organskog tela od 'mesa'.⁴ Te odbrane su sredstva očišćenja od organskog povezanog s kulinarskim pojavama u sajber-pank književnosti, virtuelnoj realnosti, kao što su veštačka masnoća i pametna pića i droge.⁵

Na kraju, razmatram obrnut proces, proces zagađivanja elektronskog tela i virtuelnog sveta organskim – recimo, povraćanjem, to jest, izvrtnjem tela. Obrtanje kontinuuma ishrane oznaka je uglavnom pogrešno shvaćene i odskora kontroverzne struje 'ekskretivne' /izlučivačke/ umetnosti. Mazanje tela otpacima hrane/simuliranim telesnim tečnostima stavlja unutrašnjost napolje, kao da izvrće telo u simboličkom činu *abjekcije*. U krajnjem, strategija inverzije promovise i drugačiji kulturni dnevni red. Kad se elektronsko telo prlja, elektronska mašina dobija drugu kožu od ljudskog otpada. To jest, umesto pravljenja sajbera prilagodavanjem organskog elektronskom, jedač (sajber-kultura) biva pojeden, u simboličkom uvođenju sajbera u ljudsku sudbinu.

Oralna logika: dijalektika inkorporacije

"Dok je venula, isisane energije, on je bivao sve življi i pokretniji. Kad je unela čaj, lice joj je bilo zamučeno i tamno, ramena skupljena i smanjena. Pojeo ju je živu. Sedeo sam zaprepašćen tim psihičkim kanibalizmom."

William Patrick Patterson⁶

- 4 'Meso' je ljudsko telo po definiciji *Mondo 2000's A User's Guide to the New Edge*: "Ovaj izraz prenosi frustraciju koju osećaju ljudi koji se bave beskonačno proširivom infosferom prema ograničenjima koja zahtevi tela nameću lutajućem duhu" (170).
- 5 Gorszova lucidno opisuje razliku između odbijanja, negacije i poricanja kao psihičkih odbrambenih mehanizama i više strateške nego terapeutske primene tih kategorija u kritici kulture. Na njen članak pažnju mi je skrenuo *Hingh Anxiety* čiji je autor Patricia Mellencamp.
- 6 Odlomak iz Pattersonovog *Eating the "I"* se nastavlja: "Oduvek sam mislio da jedna vrsta bića jede drugu; da su svi oblici života, veliki i mali, uključeni u neku vrstu neprekidnog jedenja ili, kao što ga je nazvao Gurdjieff, 'recipročnog održavanja'. Različite vrste (kičmenjaci, beskičmenjaci, čovek i anđeli) razdvajaju ono šta jedu, vazduh koji dišu i medijum u kojem žive. Nikad mi nije palo na um da se unutar iste vrste psihički jaki hrane slabima. Kelnerica je bila 'hrana' svome šefu" (284).

Dok proces identifikacije paradoksalno zavisi od distance⁷, spajanje oralnom inkorporacijom više je od bliskosti: podrazumeva introjeksiju ili okruživanje drugog (ili biva predmet introjeksije ili okruživanja) i, konačno, mešanje dva 'tela' u dijalektici unutrašnjeg i spoljašnjeg, koja takođe može podrazumevati i veliku razliku u veličini. Tela u oralnoj logici mogu da budu veoma mala (obično, ali ne uvek, pojedeni), ili pak ogromna (često, ali ne uvek, jedači). Telo drugog može biti veličine intrauterinsko-stomačno-crevne unutrašnjosti, veliko kao virtuelna praznina u koju se 'uranja' (uzmite, na primer, zatvaranje tela u virtuelnu realnost), ili malo kao pametna pilula koja se guta. Čini se da postoji i dijalektika između jedenja/bivanja pojeden i isisavanja, pirsinga i fragmentisanja tela (kao za jelo) nasuprot njegovog vaspostavljanja kao celine ili očuvanja u neoštećenom stanju. Isto tako, za razliku od identifikacije, inkorporacija ne zavisi od dopadanja, sličnosti ili ogledala da bi se drugi pogrešno uzeo kao ja; u 'oralno-sadističkoj' ili 'kanibalističkoj' fantaziji, introjektovan objekt (elektronska mašina ili ljudsko telo kao drugi, zavisno do toga ko koga jede) sažvakao je i uništen samo da bi bio asimilovan i transformisao svog domaćina.

Jedenje

Jedni od metoda pravljenja sajbera jesu introjeksija i apsorpcija. To jest, po rečima Laplanša (Laplanche) i Pontalisa, "više-manje na nivou fantazije, u subjektivno telo prodire objekt i on ga zadržava 'u' svom telu": "Inkorporacija/ je zadovoljstvo u tome da objekt prodire u vas; ona je uništenje objekta; i njegovim zadržavanjem u sebi, zadobijanje njegovih svojstava. Upravo zbog ovog poslednjeg aspekta, inkorporacija je matrica introjeksije i identifikacije" (212).⁸

To jest, *pace* Brijat-Savarin (Brillat-Savarin), vi ste ono što jedete ili introjektujete. Stoga, da bi postao

---

⁷ U *identifikaciji*, ili ogledanju i mimikriji, ne-Ja (recimo, lik u ogledalu) pogrešno se smatra za Ja. Dakle, identifikacija s dvojnikom ili sličnim zahteva distancu (koja se u krajnjem previda) i malu razliku između subjekta i objekta (razlika se ignoriše).

⁸ I oralna tipologija pokrivanja ili prekrivanja/bivanja pokriven ili prekriven ima ulogu u nekim video-igrama i kompjuterskim displejima i interakciji sa, na primer, Pac-Man ili Macintosh Windows i interfejsom.

sajber – delom ljudski, delom elektronski entitet – čovek mora da jede hranu sajbera. Kanibalistička fantazija igra, zaista, veliku ulogu u ovoj oralnoj logici “obeleženoj značenjima *jedenja* i *bivanja pojeđen*” (Laplanche & Pontalis, 287).⁹ Kao što nam ukazuje aforizam J. G. Balarda (J.G.Ballard) o ‘hrani’, “Naše uživanje u hrani potiče iz našeg ogromnog užitka na pomisao da, u perspektivi, jedemo sami sebe” (“Project”, 277).

Zasad, ako želimo da introjektujemo sajbere, moramo da se zadovoljimo ‘pametnim’ pićima i drogama. Po analogiji s pametnim kućnim aparatima, kućama i bombama, pridev *pametan* pripisuje svetu objekata izvestan stepen delatnosti i, ponekad, ljudske subjektivnosti. Kuhinja od ‘pametnih’ pilula i praha sastoji se od vitamina i/ili droga, uz povremeni dodatak s psihotropika i direktno je usmerena na mozak.¹⁰ Za sajber -pank kulinarsku maštu, ove hemikalije su nesumnjivo utopijske, vrsta podmazivača ili ‘štamera’¹¹, tečnosti koja probija krvno-moždanu barijeru, zbog koje se neuroni brže pale i podstiče rast dendrita, skoro kao mreže koje povezuju elektronske kanale kroz koje protiču informacije.

Ali osnovnije, bez obzira na spekulativni odgovor ljudima koji žele da transcendiraju organsko telo i njegova ograničenja – dakle, onima koji žele da postanu sajberi – to znači da jedu nehranu, hranu koja negira samu ideju organske ili ‘prirodne’ vrednosti hrane. Prednost vitaminskih gelova i hemijskih supa *upravo* je u tome što zamagljuju kategorije hrane i

9 Odlomak se konkretno odnosi na ‘odnos ljubavi prema majci’. Neke škole psihoanalitičkog mišljenja ne ograničavaju oralnost na oralni ili primitivni stupanj. Richard M. Gottlieb u “Rethinking Cannibalism” konstatuje prisustvo kanibalističke fantazije u savremenoj kulturi. Njegove napomene odnose se posebno na temu raskomadnog tela (vrlo slično hrani isečenog, izlomljenog i pocepanog) i temu uskrslag ili netaknutog tela. Gottlieb sugerise i da su varenje, raspadanje i dekompozicija deo tog telo-kao-hrana kontinuuma, teme uporedive sa pojmovima otpada i abjekcije koji se koriste u ovom poglavlju.

10 Kontrastne vizuelne slike nehrane pogledaj u “Future Food”, na sjajnom snimku gelova i pilula, čeličnog crvolikog kabla i prilično pretećeg prokelja (godina 2010), stiliste Ereza, fotograf Joshua Ets-Hokin, *Mondo 2000* 3 (zima 1991), 102. Kontrastno preplitanje i asketska simulacija oglasa za supu od dodataka naslovljeno: “Treba li vam supa od dodataka?... naročito ako ne podnosite brokole i prokelj”, objavljeno u *Toufexis* 55.

11 Metafora uz dozvolu St. Jude, *Mondo 2000*.

droga, anticipirajući pojavu onoga što futurolog Feit Popkorn (Faith Popcorn) naziva 'farmako-hranom' (66-67)¹². Kapsule onog što je jednako moždanim hemikalijama kondenzuju 'inteligenciju' u magijsku bit ili fetiš transformacije ljudskog mozga u visoko-performativnu elektronsku/električnu mašinu.

Pametne droge hemijski su usmerene na mozak, ali se smatraju efikasnim i za dovođenje tela na konzolu za vožnju. Tako recimo, uprkos tome što nas obaveštava o tome da provodi "sve vreme ležeći na leđima na svom vodenom krevetu sa svojim kompjuterom" Derk Pirson (Durk Pearson) iz Durk Pearson and Sandy Shaw^R, tvrdi da ima 'odlične mišice' zahvaljujući pametnoj ishrani ("Durk and Sandy", 32). Dakle, strategija nije samo hraniti mozak, već istim procesom očistiti telo od organskog propadanja. Jer, da li će idealnom sajberu, elektronskom *kourosu* ili imaginarno mašinsko-ljudskom savršenstvu, uopšte biti potrebno telesno? Da bi se postalo sajber ne kuša se jabuka spoznaje dobra i zla, već nešto sličnije telu božanstva, hostija bestelesne informacije.

Biti pojeden

S druge strane, fuzija organskog i elektronskog logički mora uključivati i mogućnost da se bude pojeden od elektronskih mašina.¹³ Neki stručnjaci za veštačku inteligenciju anticipiraju takav događaj kao ekstazu. Na primer, Hans Moravec, autor *Mind Children /Deca mozga/*, predviđa napuštanje organskog tela kao prazne ljuštore pošto vlastito razvijeno dete mozga-robot malo po malo izvuče, isprazni, iscrpi mozak. Moždane ćelije ili 'wetware' zamenjuju se, deo po deo, silikonom:

"U završnom, dezorijentisanom potezu, hirurg podiže ruku. Tvoje iznenada odbačeno telo, umire. Za

---

12 Durk Pearson i Sandy Shaw of Designer Foods međutim naglašavaju da "Sve sastojke /njihovih SMART Products/ ljudsko telo prepoznaje i koristi kao hranu" (*Intelli-Scope: The Newsletter of Designer Foods Network* 2, Feb. 1993, 4). Bez obzira na ime, bilten poriče da 'pametna pića' poboljšavaju IQ, ali pojačavaju osećaj zadovoljstva, energiju i jasnoću, posebno kod onih koji 'su stalno umorni, iscrpeni ili pod stresom'.

13 Karl Abraham smešta oralno-sadističku fazu istovremeno s rastom zuba i fantazijom o bivanju pojeden ili uništen od majke, dok Melanie Klein infantilni sadizam stavlja u čitav oralni stupanj. "Libidinalnu želja za sisanjem prati destruktivni cilj isisavanja, izvlačenja, pražnjenja, iscrpljivanja" (navedeno kod: Laplanche & Pontalis, 289).

tren doživljavaš samo tišinu i mrak. Onda, opet možeš da otvoriš oči. Perspektiva ti se pomerila. Kompiuterska simulacija otkočila se od kabla vezanog za robotsku hirurgovu ruku i privezala za sjajno novo telo stila, boje i materijala po tvom izboru. Tvoja metamorfoza je završena” (“Universal Robot” /Univerzalni robot/, 25).

(Ova fantazija detaljno je razrađena u naučnofantastičnom romanu *The Turing Option* Herija Herisona /Harry Harrison/ i Marvina Minskog /Marvin Minsky/ iz 1992.) ‘Transfer /downloading/ svesti’ u kompjuter, po Moravecu ostvariv sredinom 21. veka, simuliraće moždane funkcije, ali neuporedivo brže. Kažu da je Džerald Džej Susman (Gerald Jay Sussman), profesor sa MIT-a, jednom izrazio sličnu želju za fuzijom s mašinom kao želju za besmrtnošću:

“Ako možeš da napraviš mašinu koja sadrži sadržinu tvog duha, onda je ta mašina ti. Dovraga s ostatkom tvog fizičkog tela, ono i nije toliko interesantno. Onda, mašina može večno da traje. Čak i ako ne traje zauvek, uvek možeš (obratite pažnju na ovu logičku omašku ili, možda, metaomašku) da se prebaciš na traku i praviš bekape, a onda ih prebaciš na neku drugu mašinu, ako prva pukne... Svako bi želeo da bude besmrtan... Bojim se da sam ja poslednja generacija koja će umreti” (navedeno u: Rifkin, 246; preuzeto od Fjermedala, 8).¹⁴

Sasvim nedavno, priznanje Leriija Jigera (Larry Yeager) – zbog čega je ‘za veštački život’ – izražava sličnu želju da ‘živi u čipovima’.¹⁵ Ipak, u O. B. Hardisonovoj završnoj slici utapanja ili upijanja čovečanstva u mašinu u *Disappearing through the Skylight* (Nestajanje kroz nebesku svetlost) ostaci organskog tela opstaju u okvirima jednog većeg tela tehnologije i silikonske inteligencije, skoro kao mitohondrije u ljudskim ćelijama koje nas podsećaju na naše poreklo u moru i bespolno razmnožavanje.

Uporedite ove slike inkorporacije u mašine – bila to oduševljena vizija ili opomena – sa slikom bestelesne, veštačke inteligencije u romantičnoj imaginaciji; minijaturni veštački čovek, homunkulus, bio je proiz-

---

14 Izgleda da Moravec i Susman gaje sumnjivu ideju o tome da će i dalje postojati ‘ja’ i ‘duh’ sposobni da ‘misle’ u tom budućem jedinstvu mozga i hardvera.

15 Objavljeno uz izložbu *Ars Electronica 93: Genetic Art, Artificial Life*, Linc, Austrija.

vod duha čuvan pod staklenim zvonom. Njegova najveća želja bila je da se rastopi u okeanu, shvaćenom kao žensko kraljevstvo čistog tela, u nekoj vrsti želje za smrću, erotskom spajanju sa nediferenciranom prirodom kao takvom.¹⁶ U savremenom diskursu o budućnosti i njenim različitim stepenima neprijateljstva prema organskom telu, smatra se da se inteligencija koja probija svoj telesni omotač jednostavno pridružuje sebi sličnoj u velikom, digitalnom moru podataka. Tako je virtuelno kraljevstvo simbolički vezano za *uranjanje* i sve njegove prateće nade u transcendenciju i, u ovom slučaju, *neorgansko*, ponovno rođenje. Međutim, priželjkivanje smrti i odbacivanje organskog tela – ukoliko se ne tiču nekog života posle smrti ili duhovnog plana – postaju vrsta psihotičnog i fatalnog razmišljanja, koje progone baš oni delovi organskog sveta koje nisu uspeli da prime. Razume se da naučnik samo naizgled uzurpira materinstvo vanmateričnim razvojem deteta-robot; njegovo potonje uranjanje u more podataka implicitno je simbolički povratak u prvobitni unutrašnji prostor – matericu, baš kao što fantazija o tome kako nas jede mašine podseća na fantazije o tome da nas je pojela ili uništila majka.¹⁷

Melani Klajn (Melanie Klein) opisuje preedipalne fantazije beba i sasvim male dece, fantazije čiji *mise en scene* je uglavnom unutrašnjost majčinog tela, koje upadljivo podsećaju na slike uranjanja. Model Klajnov objašnjava i agresivne fantazije u okviru unutar materičnog prostora. Grudi majke, podeljene na dobre i loše sastavne delove, mogu se isto tako naći (u nekoj vrsti čudnog lupinga) u njenoj unutrašnjosti; u oralno-sadističkoj fazi, rdave grudi moraju se bušiti i kazniti, samo da bi se obnovile i zacelile u depresivnoj fazi. U svemu tome odzvanjaju kani-balističke fantazije o kidanju i uskrnuću tela.¹⁸

Fantazija o bivanju pojeden od mašina koje su, na neki zbrkan i neodređen način, deo prirodnog sveta, grafički je vizualizovana u kontroverznom (pa otud i mnogo cenzurisanom) industrijsko-muzičkom videu

---

16 O avanturama homunkulusa vidi *Faust II* Getea.

17 Vidi i razmatranje Andreasa Huyssena u *The Great Divide* ili Frojdovo objašnjenje nagona smrti u *S onu stranu principa zadovoljstva*.

18 O perceptivnoj primeni psihoanalitičkih teorija Klajnov na video-igre, vidi Skirrow.

“Happiness in Slavery” (Sreća u ropstvu) Nine Inch Nails-a. Prikazan je čovek (pa implikacijom drugi čovek, ad infinitum) “kako se odaje ritualizovanim sadomazohističkim odnosima s mašinama žderačima” (izjava za štampu). Čoveka igra, sasvim signifikantno, Bob Flanagan, nedavno preminuli performativni umetnik, oboleo od cistične fibroze, čiji su širi predmet bili bolest, bol i sadomazohističko zadovoljstvo.¹⁹ U video-fantaziji, nago muškarčevo telo je iskomadano i stavljeno u “neku vrstu otpadnog sistema” (izjava za štampu) i, najzad, svedeno na meso” (*Hollywood Reporter*, 25. 11. 1992). Začudo, ta neobična vrsta momačke mašine “servisira MUŠKARČEVE želje” (očito za kastracijom, prodiranjem, smrću i potpunom fragmentacijom). Pokazuje se da rezultat ne samo da meša mašinske i ljudske fluide, nego i hrani jedan prirodni svet koji kao da se uglavnom sastoji od gmazevih crva (ili, na drugom nivou, geometrijskog multipliciranja simbola kastracije).

“Krv i sperma mešaju se s uljem. Kratki zatamnjeni zupčanici koji komadaju meso smenjuju se s gipkim senzualnim pokretima koji pokazuju senzualnost susreta. MUŠKARAC se grči u potpunoj ekstazi. Krv prska po podu a tlo je halapljivo upija. Pokazuje se da je vrt deo simbioze između ČOVEKA i mašine (izjava za štampu).”

Uprkos vrlo osvešćujućem iskustvu o suprotnom, ekstatični efekt i simbolički odnos prirode i mašine nisu artikulisani – oni su prosto tu. To nije propozicija o realnosti, već fantazija koja seže do doživljaja iz najranijeg detinjstva. U “Happiness in Slavery” položaj mašine žderača koja se naginje iznad ležećeg, nemoćnog čovekovog tela da bi ga zagrizla, podseća na arhaičnu majku i želju za samouništenjem za koje je ona, u krajnjem, vezana. U ovom se slučaju, okeansko osećanje i ekstatična transcendencija tela dešavaju kroz bol – tako da Flanaganova instalacija upućuje na ono specifično za našu kulturu i njeno poricanje bolesti i smrti.

---

19 Nisam nesvesna metafore oralnog seksa kao ‘jedenja’, ali ovde jedenje nije metafora a seksualnost se iznova pojavljuje kao sadomazohistički poriv – kao bol i ekstaza. Flanagan “istražuje delovanje hronične bolesti na seksualni identitet, naročito, sadomazohizam” u instalaciji “Visiting Hours” u Santa Monica Museum of Art, LAX Festival 1992 (*Los Angeles Exhibition 92 catalogue*, 94).

Druge kože

U ovoj krajnje reverzibilnoj logici u kojoj subjekt i objekt nisu jasno diferencirani, umesto da se bude pojeden može se 'ulaženjem u tuđu kožu' pokušati da se *postane drugi*. To jest, kanibalistička fantazija introjekcije ima svoj pandan u obrnutom postupku, gestu pokrivanja sebe drugim kao načinu samotransformacije. Ulaženje u omot od kože takođe ukazuje da, ukoliko prostor već nije prazan, drugi biva isisan ili evakuisan, izvana ili iznutra. Dakle, ne radi se o repliciranju ili kloniranju tela, već o borbi za suverenitet nad istim telom, kao domaćinom identiteta i subjektiviteta. U ovom slučaju, što je nekad bilo 'drugi' (mašina) postaje 'ja' i obratno. U tom procesu, ideintifikacija se pomera ka elektronskom.

U nekim starim društvima u kojima je obred uključivao ljudsku žrtvu, 'ego kože' ili otmotnica identiteta i Ja mogla se bukvalno preneti deranjem ljudske žrtve i nošenjem te kože. U jednom opisu astečkog rituala, na primer, zarobljenici koji su postali personalizacije bogova, potom su odrani. Po sećanju Djega Durana koga citira Cvetan Todorov (Tzvetan Todorov), "Drugi muškarci odmah su ogrnuli kože i uzeli imena bogova koje su, oni čije su bile, personalizovali. Preko koža su nosili ogrtače i oznake istih božanstava, svaki je nosio ime boga i smatrao sebe božanskim" (158). Todorov upoređuje astečko žrtvovanje socijalno sličnih s društvima masakra vezanim za konkvistadore, čija surovost je rasla proporcionalno udaljenosti od posmatranja i kontrole njihove vlastite kulture. Bukvalni simbolizam kože imao je tužni pandan u dranjju i unakaživanju lica koji su pratili genocid u Bosni i Hercegovini, a nanošeni su onima koji su bili delom drugi, pripadali u osnovi istom jeziku i etnicitetu ali drugoj religiji i kulturi. Želja da se doslovce odseče ili izbriše spoljni identitet ili 'ego kože' drugog – da ne pominjemo uništenje glavu iznutra bliskog drugog, silovanjem i mučenjem – ponešto duguje i obredima žrtvovanja i društvu masakra.

Kad se raspadnu političke granice, ego i identitetu preći fragmentacija i moraju se radikalno ojačati. Čak i za pojedinca u relativno mirnim posthladnoratovskim Sjedinjenim Državama, obična koža može više ne biti dovoljna da sadrži ego ili zaštiti telesne sokove od iščezavanja ili ulaska zagađenja i iritanata

iz spoljnog sveta. Setite se reklame za novi proizvod, transparentnog SmartSkin ili “ultraceluloznog polimera molekularne težine”, sa stalnim električnim punjenjem koji tako čvrsto prijanja na površinu kože, čineći je privlačnom, glatkom i, stoga, mladalačkom. Korišćen u kombinaciji s BETAMAX CAROTENE+, melaninski sloj (ili ‘crnilo’ bez sunca) isto kao rezultat spajanja tela i tehnohemikalije, proizvodi nešto što je doslovce druga, ojačana koža.²⁰

Međutim, ego kože je obično manje bukvalan, ali uvek postoji neki senzorni element ili neki drugi koji omata telo – na primer, mišićava koža stečena dizanjem tereta (poželjno uz crnilo bez sunca) ili simbolička koža stečena tetovažom ili pisanjem. Odrana ženska koža u *Silence of the Lambs* (Kad jaganjci utihnu) bukvalna je samo na referencijalnom nivou, premda je materijalno određena kožom papira ili filma i obmotava odjek svetla i tame. Konačna druga koža je elektronska, kao data odelo, šlem i rukavice virtuelne realnosti. Pod elektronskom kožom možemo se virtuelno prilagoditi svakoj personi i doživeti pisani svet slika i simbola kao da je neposredno iskustvo. Telo kao da je zaista uronjeno u neuokvirene simbole kao takve, bez potrebe za distancom ili referencom.

Neposrednost i sveprisutnost

Reakcije introjeksije i obmotavanja zavise od osećanja prisustva i učestvovanja (onoga što lakanovska tradicija naziva *IMAGINARY*), ali tako da “distanca neophodna za simboličko funkcionisanje kao da nedostaje” (Todorov, 158). Oralna logika može da bude arhaična i *neposredna* kao kod bebe koja sisa, ili obuhvatna kao kod fetusa u materici. Međutim, izraženo verovanje da virtuelna realnost pruža neposredovani ili ‘postsimbolički’ doživljaj eksternalizova-

---

²⁰ SmartSkin je novi proizvod predstavljen u pomenutom *Intelli-Scope*. Psihoanalitička elaboracija koncepta ega kože (naročito druge kože) može se naći u: Didier Anzieu, *The Skin Ego*, posebno u glavama: “The Second Muscular Skin”, “The Envelope of Suffering” i “The Film of the Dream”. Anzieu je takode podsticajan u razmatranju psihološkog značaja probijanja kože u sadomazohističkim ritualima. *Skin Ego* ne bavi se elektronskom kožom, ali se bavi filmom. Koliko se sećam, najšokantniji primer ispisane kože nalazi se u: *Hoichi, the Earless One of Kwaidan*, u kom svete reči štite telo da ga ne pojeđu duhovi.

nog uma je iluzija koju podstiče i podržava oralna logika inkorporacije. U stanju uronjenosti čini se kao da ne simbolišete letenje, već *da letite*, baš kao što čine virtuelni objekti, iako samo posredstvom elektronske kože. Ipak, iluzija je moguća jedino zato što druga koža (ili 'interfejs') koja posreduje virtuelni svet može i zgodno da prikrije samu mašineriju tog posredovanja. (Valter Benjamin je primetio da je filmska slika jedino mesto na kom je tehnološka mašinerija nevidljiva, pošto je pažljivo organizovano da ostane izvan slike.) U oba slučaja, mehaničkom i elektronskom, to odsustvo mašinerije iz svesti podstiče psihološku regresiju – na jednoj strani, u obliku poricanja i klasičnog igranog filma, i na drugoj, u obliku različitih strategija negacije o kojima ću govoriti u drugom delu ovog poglavlja.

Iako 'kanibalistička fantazija' može imati svoj prototip u ranom uzrastu, ona nikako nije ograničena na prošlost ili infantilne ili regresivne aspekte života. I 'jedenje/'biti pojeden' i 'obmotavanje/'biti obmotan' mogli bi se nazvati dubokim metaforama koje prožimaju čak i najrazvijenije kulture i najviše umetničke forme. Možda i ne čudi što su prizori pirsinga i obuzimanja sveprisutni u tehnološkim domenima laboratorijski stvorenih virtuelnih svetova, kao i u visokotehnološkom ratu. Žan Pol Sartr (Jean-Paul Sartre) mogao bi kritikovati čak i neke filozofije zbog introjektovanja sveta u "užeglu marinadu uma". Sartrova zgađenost "znanjem kao vrstom jedenja" (387) lucidna je polemika protiv oralne logike koja ima mnogo zajedničkog s Brehtovim (Brecht) napadom na 'kulinarske' aspekte iluzionističkog teatra.²¹

Mada se oralna logika smatra stupnjem u razvoju bebe i deteta koji prethodi razvoju jezika, ona očito koezistira do odraslog doba i, širom kulture uopšte, s logikama drugih razvojnih faza. Povrh toga, oralna logika nikako nije ograničena na tematiku hrane, baš kao što hrana nije isključivo 'oralna'; ona sudeluje u konstituisanju čitavog raspona oralnog, slikovnog i simboličkog subjektiviteta. Kako je hrana po sebi liminalna organska supstanca na granici između života

---

21 Kao u "njegove oči su je proždirale" (Sartre, 390). Kritika filozofije "značenja kao čina *transcendentalnog ega*, odsečenog od svog tela, svog nesvesnog i isto tako svoje istorije" Julie Kristeve ("System", 1249-59) odnosi se na Kleinovu ali bi lako mogla i na virtuelnu realnost.

i smrti, potrebe i zadovoljstva, ona je i simbolički medijum par excellence. Poseban proces spremanja ne samo da transformiše prirodu u kulturu (kako je opisao Klod Levi-Stros /Claude Levi-Strauss/ u svojoj strukturalnoj antropologiji), već nudi i sredstva razmene ili povezanosti između tela, sveta i drugih ljudskih bića i definiše kulturu per se u njenoj specifičnosti. Može biti velikih razlika u opaženoj neposrednosti ili stepenu posredovanja tela u odnosu na hranu, od potpuno kultivisanog jedenja organizovanog obroka s pomagalima za hranjenje na dojckama (ili obratno, slike majke koja jede dete), do zamišljanja sebe u majčinom telu ili uronjenog u okeansko jedinstvo. Taj raspon uporediv je s različitim stepenima konvergencije Ja i Drugog, od simbolizovanja drugog do 'interfejsovanja' s njim, ili nošenja moždanih sondi i 'priključivanja' ili 'uronjenosti' u digitalno more. Dakle, subjektivitet podrazumeva procese inkorporacije, identifikacije i simbolizacije, a oralna logika je stalni deo tog raspona subjektivizacije.

Međutim, kad se fragmentacija i jačanje ega snažno tematizuju, to ukazuje na stanje kulturne uznemirenosti. Savremena dominacija prizora užasa i dezintegracije – fragmentisanih, raskomadanih ili pogrešno sastavljenih, višestrukih ili raspadajućih tela i izgubljenih delova (kanibalistička fantazija tela tretiranog kao hrana) – ukazuje na to da nešto temeljno 'jede' našu kulturu. Možda, jer živimo u situaciji epohalne kulturne promene, omotu kulturnog identiteta – slika tela i ego kože – kao da su poderani do nepopravljivosti. Ali kako telo može da vaskrsne kad je toliko prezreno? U čudnoj smo situaciji u kojoj želja za spajanjem i celinom pretpostavlja, bar u reprezentaciji, odbijanje ili odbacivanje tela i negiranje same hrane.

Kako se tamna ogledala hladnoratovskih identiteta raspadaju i moć Lica (implicitno belog) gasne²², stojimo na početku jedne epohalne promene – za koju su nam, naravno, potrebna odgovarajuća (ne)tela. Naše slike nisu više slike konfrontacije s drugim na dobro definisanim granicama, već prizori zbunjujuće zone pomerljivih kulinarskih i simboličkih granica.

---

22 Deleuze i Guattari opisuju razvoj 'lica' kao 'beli zid, sistem crne rupe' (167-91), sistem koji je implicitno rasno determinisan, kao što ukazuje Meaghan Morris u eseju "Great Moments in Social Climbing".

Da je neka kulturna granica pređena često ne najvljuju podignute vratnice spolja, već mučnina iznutra kada se, možda i bez znanja o tome, tabui ili čak ritmovi naruše, ili prirodna flora mikroba ispere ili izmesti.

Odgovor elektronske kulture na viziju konfuzije i pustoši uglavnom je 'čišćenje' ili onetelovljenje. Međutim, ta opcija bi mogla imati ograničenu vrednost, jer kad se hrana suprotstavlja kulturnoj promeni, kako bi reakcija kulinarske i telesne negacije mogla da bude išta više od niže i prelazne faze? Hrana je istovremeno sistem simbola i organsko gorivo; otud ima granica *nehрани* – mi, ljudi moramo jesti ili nestati. Međutim, prećutna pretpostavka savremenih tehnoloških fantazija o kojima će kasnije biti reči, jeste da nestajemo *zato što* jedemo. Želja za evolutivnom transformacijom čoveka pomerila je fokus od priprema za putovanje u 'spoljni prostor' sa umiruće planete ka 'unutrašnjem' prostoru kompjutera.

Brza hrana, sveža hrana i gađenje prema hrani

Neuspeh diskursa o hrani može se čitati u kategorijama opstanka stanovništva; samo telo je površina iznutra ispisana i oblikovana kao osećaj zadovoljstva ili poremećaj u ishrani, bolest i smrt. A to će reći da ideologije hrane i simbolički poredak imaju neizbežnu organsku granicu koju bi mogli smatrati intervencijom *realnog*. Posledice društvenopolitičke i ideološke dimenzije hrane vidljive su u pothranjenosti nekih i preobilja drugih za koje se ne može okriviti priroda. Za posmatrača spolja, najupadljivije američke kulinarske metafore mogu biti premale ili prevelike. S jedne strane, tu je manjak hrane za znatnu populaciju dece, siromašnog radništva i beskućnika bar u delu svakog meseca i hrane lošeg kvaliteta u drugom.²³ S druge strane, znatan broj debelih Amerikanaca ukazuje na perverzno stanje neželjenog obilja.

'Debeo' je u Americi žig i znak samopopustljivog ponašanja onih koji su 'se pustili niz vodu'. Ipak, debelo telo je u tesnoj i uzročnoj vezi ne samo s

---

23 Kako su rasli neuhranjenost, glad i nedovoljnost, tako je obespravljenost bivala sve poštovanija politička opcija. Veoma različite vrste teoretičara, od antropologa kao što je Mary Douglas do politikologa i aktivista, govore da je glad najčešće posledica nedostatka zakonskog prava i socijalne jednakosti a ne oskudice.

nekvalitetnom, brzom hranom (koju jede čak i brzo etiketirani brzohrani predsednik Clinton, kome svežu hranu savetuju čuveni kuvari i školska deca), već i sa životnim stilovima informatičkog društva. Uzmi-mo, na primer, vezu između velikog povećanja ispo-ruke pica u Vašingtonu i visokotehnološkog plani-ranja virtuelnog rata u Golfskom zalivu. No, veza je čak neuporedivo direktnija: nedavna istraživanja po-kazuju da i samo gledanje televizije može da goji.²⁴ Možda je, kao što pišući o budućnosti dizajna piše Majkl Sorkin (Michael Sorkin), Volter Hadson (Walter Hudson), Ginisov rekorder u debljini (545 kg) koji je umro na Badnje večer 1991, “bio idealni građanin elektronskog grada ne zbog svoje veličine, već zbog svoje nepokretnosti. Okolina njegovog kreveta bila je neka vrsta postavke minimalnog preživljavanja – frižider i toalet, kompjuter, telefon i televizor – lična školjka. Hadson je bio tačno gde je sistem hteo da on bude: potpuno uključen, nepokretan i potpuno otvo-ren za primanje signala i odašiljanje toka pošaljivih slika... svi smo u opasnosti da postanemo toliki Vol-teri Hadsoni, dobro priključene gomile protoplazme, slobodne da uživaju u svojim virtuelnim zadovolj-stvima, umno pokretne i onetelovljene, nesposobne da ustanu iz kreveta” (75, 77).

Ironičnim prihvatanjem rezultata današnjeg sedećeg stila života i brze, visokokalorične hrane, Sorkinova sarkastična slika budućnosti suprotstavlja se licemer-ju društva koje radi jedno (ili zapravo pravi tek sitne motorne pokrete), vrednujući drugo (telo kao sa-vršenu ljudsku mašinu).

Dok su restorani brze hrane počeli da reaguju na zdravstvene kritike snižavanjem količine masti – bez većeg komercijalnog uspeha – skorašnji PBS-ov do-kumentarac o toj industriji *Fast Food Women (Žene brze hrane, 1992)*, ukazuje na socijalnu cenu jeftine a aditivne hrane: repetitivni rad, ne samo da ne pruža zadovoljstvo dok se obavlja, nego ni platu dovoljnu za život. U stvari, zapošljavanje u industriji brze hra-ne postalo je znamenje postindustrijskog trenda sni-žavanja nivoa obučenosti radne snage i ekspanzije

---

24 Dr Robert Klesges pustio je TV tragikomedijsku *The Wonder Years* i merio je brzinu metabolizma 32 devojčice od 7 do 12 godina, od kojih je polovina bila normalna, polovina debela. Sve su pokazale pad u brzini metabolizma, ali je on kod debelih bio posebno upadljiv; ukazuje zašto mnogo gledanja televizije i debljina idu zajedno. Studiju je citirao Brody.

niskoplaćenog sektora usluga; istovremeno, imamo suprotan smer razvoja visokoobrazovane i obučene informatičke elite, onog što Robert Rajh (Robert Reich) naziva 'simboličkim analitičarima'. Jeftina, brza hrana kao da generiše socijalne razlike koje njena dostupnost naizgled leči. I aditivna moć narko-sastojaka hrane povećava udaljavanje od neprijatne okoline, sasvim slično drugim pojavama elektronske kulture, od virtuelnih persona do pametnih droga.

Nekad utopijski kontradiskurs *svežine* u Americi sačuvao je mnoge od populističkih i progresivnih aspekata iz 60-ih godina (kao što je angažovanje u praktičnim pitanjima zdravih sastojaka, upotrebe pesticida i proizvodnja na malim farmama), izrodio se 80-ih u elitnu restoransku kulturu 'gurmana' koji gričkaju sićušne porcije. Tužni društveni neuspeh 'svežih' odnosi se i na kritičare hrane koji retko pominju šta beskućnik jede za doručak ili kakva je danas sadržina školskih ručkova. (Jedna od osnova ljudske inteligencije je, da ne pominjemo socijalnu pravdu, sigurno i imati dovoljno hrane za jelo, zadovoljavajuće količine i kvaliteta.) U međuvremenu je, zračnjem i genetskim inženjeringom, tehnološki napredak proizveo simuliranu 'svežu' hranu koja praktično ne može da istrune. Sada ima 'eksgurmana' dovoljno zabrinutih za zdravlje i održanje inteligencije koji su, koliko je to moguće, prestali da jedu nezdrave i, u krajnjem, opasne supstance (to jest, hranu) sa iscrpljenih i zagađenih površina kojima, uglavnom, nedostaju minerali u tragovima i elektroliti potrebni mozgu.²⁵

Kako je hrana živa metafora kulture same, ne bi bilo iznenađujuće da se u Sjedinjenim Državama pojavi jedan kulinarski sistem sasvim sličan kompjuteru. Uostalom, televizija/mikrotalasna i obrada hrane/reči slikovna su podrška 'brze' i 'sveže', dve velike ideologije hrane u eri posle Drugog svetskog rata.²⁶

---

25 Jedan bivši restorater i suvlasnik firme Smart Products za porudžbine preko mejla iz San Franciska kaže: "Više ne doručujem. Ne ručam; pijem pametna pića" koja se smučkaju za minut i za minut konzumiraju. On bi rado da može potpuno da odbaci 'pravu' hranu sa iscrpljenog i (dodali bi, čak zatrovanog) zemljišta (Renie, "Smart Drugs" i u telefonskom intervjuu 2. aprila 1992).

26 Ideologije 'brze' i 'sveže' hrane detaljno sam analizirala u neobjavljenom tekstu "Telefood and Culinary Postmodernism" izlaganom u Society for Cinema Studies 1988, sažeto prikazanom u ranijim publikacijama ovog ogleada.

No, kompjuter i sajber-prostor postali su referentne tačke za nešto što se izjednačava s postkulinarskim diskursom. Možda nas, za razliku od Alisinog "vrlo malog kolačića, na kome piše *"Jedi me"* lepim šarenim slovima", elektronska kultura virtuelno sučeljava s uputstvom "NE JEDI". Jer, ono što sajberi jedu (i što očito uvršćuje ljude u sajbere) negira samu ideju hrane kao posrednika između organskog tela i prirodnog sveta.

Postkulinarski odbrambeni mehanizmi

Negacija organskog tela, njegovog hranjenja i svega što ono znači može se desiti u mnogim kulturnim poljima i koristiti različita sredstva – na primer, oblike psihičke odbrane kao što su *odbijanje, poricanje i odricanje* (ovde svoje razmatranje zasnivam na korisnim distinkcijama koje je predložila Elizabet Groc /Elizabeth Grosc/). Štaviše, odnos tela i mašine može se obrnuti, tako da telo može (bar u fantaziji) da se izvrne pred raspadajućim granicama između simboličkog i besmisla, kao u konceptu *abjekcije* Julije Kristeve.

U savremenim pojavama kao što su sajber-pank fikcija, simulirana hrana, virtuelna realnost, pametne droge, i najzad, 'ekskretorna' umetnost na delu su oblici negacije. Međutim, takvi tekstovi predstavljaju ili prikazuju kulturne pojave s različitim stepenom distance prema onom što slikaju – od kritike, ironije ili cinizma i pozitivnog angažmana do nekog perverzno herojskog idealizma. Ovde nismo suočeni s psihičkom odbranom kao takvom, već s njenom upotrebom u *simboličnom* izlaženju na kraj s kulturnom nelagodnom. To je veselo kraljevstvo konjunktiva u kome je osnovni glagolski oblik odricanje ili pocepano verovanje: *znam* da je to samo priča (falsifikat, optička varka, fetiš, performans), a *ipak...* pre svega bukvalne, ozbiljne manifestacije takvih pojava su ono što može biti opasno, za dobro ili zlo. Prvo opisujem neke od strategija čišćenja koje su na delu u ovim tekstovima. Potom se vraćam kontrastrategiji kontaminacije elektronskog organskim.

Strategije čišćenja: odbacivanje i sajber-pank

Odbacivanje je "odbijanje neke ideje koja dolazi pre iz spoljne realnosti nego iz ida. To je neuspeh da se primeti utisak koji obuhvata i odbijanje ili odvajanje

od dela realnosti” (Grosz, 45-46).²⁷ Ono što neke sajber-pank fantazije ne uspevaju da primete jeste samo organsko telo. Po mišljenju Stonove, *sajber-prostor* je “fizički nenastanjiva, elektronski stvorena alternativna realnost, u koju se ulazi preko direktnih veza s mozgom – to jest, nastanjena je refigurisanim ljudskim ‘personama’ odvojenim od njihovih fizičkih tela, parkiranih u ‘normalnom’ prostoru” (Stone, “Virtual Systems” /Virtuelni sistemi/, 609n2) – pa bi sledeće pitanje moglo da bude: kako se organsko telo ‘parkira’? Naučnofantastični roman *Neuromanser* Viljama Gibsona, biblija sajber-panka, odgovara da je to podvrgavanje tela pseudosmrti u kovčezima i visokim nišama pustog predela Čibe. Dok surogat Kejs putuje sajber-prostorom, njegovo organsko telo očito je u stanju suspendovane animacije, nervno održavano fantastičnom farmakopejom (67).²⁸ Spoj ljudskog mozga i kompjutera (“Grafički prikaz izdvojenih podataka iz svake kompjuterske banke u ljudskom sistemu” – vidi se nepoklapanje između kompjutera i ljudskog) kao da se sastoji od elektronskih impulsa između implantiranih čipova i moždanih hemikalija pojačanih drogama. U kategorijama oralne logike, prodor mašine u mozak omogućava spoj elektronske i moždane hemije koji, sa svoje strane, omogućava virtuelnom putniku da se obmota elektronskom kožom sajber-prostora – po cenu ostavljanja mesa za sobom.

No, meso se lako ostavlja. Želju da se odbaci telo, koja prožima roman – želja, naravno, neostvariva u

27 “Psihoteična halucinacija nije povratak potisnutog, to jest, povratak označivača, nego povratak Stvarnog koje nikad nije bilo označeno – odbačena ili skotomizovana percepcija, nešto što pada na subjektovu psihičku slepu mrlju. Subjektova percepcija ne projektuje se napolje ka spoljnom svetu. Pre se ono što je interno brisano subjektu ponovo javlja kao da dolazi iz Stvarnog, u halucinantnoj više nego projektivnoj formi. Ono se protivstavlja subjektu s nezavisne, spoljne pozicije” (Grosz, 45-46).

28 Kejs “... sklopčan u svojoj kapsuli u nekom hotelu-košnici, šaka ukopanih u ploču kreveta, gužvujući fleksipenu među prstima, pokušavajući da dosegne tastaturu koja nije bila tamo” (*Neuromanser*, 5; prevod, op.cit., str. 9). I “Kejs je sedeo u golubarniku s dermatrodama opasanim po čelu.. Kauboji ne ulaze u simstim, mislio je, jer to je u osnovi mesna igračka. Znao je da su trode koje je koristio i mala plastična tiara koja se klatila na simstim deku u osnovi iste, da je sajber-prostorni matriks u stvari drastična simplifikacija ljudskog senzorijskog, bar što se tiče prezentacije, ali sam simstim ga je udario kao neizazvana multiplikacija mesnog imputa” (137-38).

realnosti bez pada u potpuno psihotično stanje – obeležava gađenje pri samoj pomisli na 'meso'. Čak i opis seksa čita se kao pristajanje uz SCSI. Što se tiče hrane, u *Neuromanseru* postoji restoran pod nazivom Vingtieme Siecle /Dvadeseti vek/ u kom serviraju odreske. Međutim, Kejs nije gladan bez obzira na Molin uzvik da "Moraju godinama da gaje celu životinju, a zatim da je ubiju. Ovo nije iz tanka" (str. 133 prevoda). Zašto? Zato što je njegov mozak 'prepečen' i 'posle betafenetilamina /vino/ je imalo ukus joda'. (Korpulencija nikad neće biti problem ovog junaka.) Konačno, be(smrtnost) i (ne)sposobnost da se voli postaju središnji problemi romana, ali ne kakvi su bili na Čibi, već pod svodovima sajber-prostora, što ukazuje da za virtuelna tela (a proširenjem i za sajbere), granice organskog života nisu izbegnute – samo su izmeštene.

Dalje od operacije margarin: simulacija i olestra

Poricanje je način negiranja debljini sklonog, smrtnog tela (to jest, 'dela stvarnosti') na *simboličkom* nivou. Grocova to ovako opisuje: "Prostim dodavanjem 'ne' afirmaciji, negacija omogućava svesno registrovanje potisnutog sadržaja i izbegavanje cenzure. Prihvatanje nesvesnih sadržaja pod uslovom da su negirani, vrlo je ekonomičan način psihičke odbrane" (45). Naravno, *poricanje* kakvo Rolan Bart (Roland Barthes) identifikuje u svojoj poznatoj "Operaciji margarin" može isto tako da funkcioniše na neuporedivo svesnijem nivou javne i samoobmane. Bart u *Mythologies (Mitologijama)* opisuje proces poricanja na delu u suprotstavljanju neprijatnoj kuhinji kakva je veštačka masnoća – u vreme kad se prednost davala 'prirodnoj'. (Danas, naravno, prednost veštačkom preovlađuje među mnogim novim pristicama informatičkog društva.) Prvo, činjenica se afirmiše (*da*, to je margarin), a potom odriče (ali to je, u stvari, buter) činom koji kalemi diskurs protiv veštačkog, nakon čega se činjenica može bez nelagodnosti ignorisati.

S druge strane, olestra, sintetički masni proizvod koji su patentirali Procter & Gamble, nadmašuje Bartov margarin: "On (saharozni poliestar) zadržava kulinarske i strukturne kvalitete masnoće, ali u obliku koji telo ne može da svari. Rezultat: masnoća koja prolazi ravno kroz telo" (Woolley 1). Kao rezultat, nema potrebe čak ni za pokušajem negiranja ili po-

ricanja tela – njegove želje nemaju posledice po zdravlje ili smrtnost. Čovek se može 'pustiti' ili 'navstaviti' kao pre a ipak biti čist, pošto olestra nije tek veštačka (kao margarin, koji je i dalje masnoća, sa svim posledicama po telo). Ona je simulakrum hrane – rešenje za gomilanje masnoće s ove strane televizij-skog ekrana i kompjuterskog monitora koje ne zahteva nikakvu promenu životnog stila da bi se telo očistilo. To je proces u kojem loša hrana – i sama već čudni spoj veštačkih prehrambenih sastojaka, uz dodatak šećera i masnoće – postaje konjunktivna ili hrana protivna činjenicama, to jest, "Posna i zdrava loša hrana?" (naslov izveštaja Kalvina Simsa /Calvin Sims/, *New York Times*, 27. jan. 1988, 30, D6). (Mada je FDA odobrio Prokterovu i Gemblovu olestru početkom 1996, ona je i dalje sporna i priča se da procenat onih koji jedu olestra proizvode oboleva.)²⁹

Zanimljivo da je ta 'nemasna masnoća', još jedan oblik nehrane, metafora artificijelnosti per se kojom počinje uvod Bendžamina Vulija /Benjamin Wooley/ u *Virtual Worlds /Virtuelne svetove/*. Po Vulijevom shvatanju, ta kulinarska bajpas operacija pokreće pitanje šta ostaje stvarno u sve veštačijem svetu. Nažalost, njegova argumentacija pribegava poricanju na drugi način; Vuli najzad nalazi da realnost ne prebiva u vidljivom materijalnom i fizičkom svetu, nego "u formalnom, apstraktnom domenu koji otkrivaju matematika i kompjuterizacija" (254). Tako je sposobnost stvaranja matematičkog modela ili simuliranja onoga što je inače nedostupno ljudskoj percepciji stvarnije od svega što važi kao sama stvarnost.³⁰ Dakle, na jednoj strani je 'hrana' koja tretira

29 Jedno istraživanje pokazalo je da 20 posto onih koji jedu čips sa olestrom imaju gastrointestinalne probleme. Center for Science and the Public Interest tražio je od FDA da zabrani olestru. Vidi: Narisetti.

30 Wooley zaključuje: "Jedan od ciljeva ove knjige bio je da pokaže da je realnost još uvek tu, iako ne u materijalnom kraljevstvu fizičkog univerzuma u kojem je moderno doba pretpostavljalo da jeste. U nastojanju da razlikujem simulaciju od imitacije, virtuelno od veštačkog, pokušao sam da bacim pogled na to gde bi ta stvarnost mogla da bude, u formalnom, apstraktnom domenu koji otkrivaju matematika i kompjuterizacija. To ne znači da bi svaka matematika mogla da ga otkrije. Kompjuter je, svojim moćima simulacije, pružio ono što smatram zadovoljavajućim dokazom da je ona još uvek onde" (254). Sa suprotnim stavom, Paul Virilio u *The Machine of Vision* osuđuje i samu volju za matematičku moć kao priliku za voljno zaslepljivanje horizonta viđenja i sluha. Broj strane se odnosi na nemački prevod *La machine de vision – Die Sehmaschine*, 171.

naše telo kao sajberski čelični cevovod, ali nam pruža sva neuporediva zadovoljstva loše hrane; na drugoj je Vulijevo implicitno odbacivanje vidljivog i manifestnog (ovde 'tela' i njegovog problematičnog održavanja) u korist istine čiste matematike – čin poricanja. Ni olestra ni matematika, u krajnjem, ne izmiču delovanju stvarnog.

Virtuelna realnost i teleprisutnost: odbačeno telo

U virtualnoj realnosti 'telesno' telo nije 'parkirano', ono je pre mapirano na jedno ili više (ili čak izdeljeno među njima) virtuelnih tela; istovremeno, organsko telo je očišćeno jer je izvan kadra, skriveno od pogleda virtuelnog putnika, zarad grafičkog sveta crtača. To je kao da je Volter Handson mogao da se smanji do ma kog oblička koje poželi i uđe u svoj TV, transformisan u potpuno prikazan, trodimenzionalni prostor prirodne veličine, ispunjen virtuelnim objektima (moguće i drugim virtuelnim personama) s kojim bi stupao u interakciju. 'Ući' ili 'zabiti glavu u' tako imersivan veštački svet s tehnološkom drugom kožom – ili šlemom i rukavicama – istovremeno virtuelnog putnika čini slepim za svet i zatamnjuje u prizoru njegovo/njeno organsko telo i mašinu koja podržava virtuelni svet. U međuvremenu, organski prst u datarukavici samo pokazuje pravac, i surogat telo velikom brzinom leti kroz veštački svet dajući utisak bestelesne supermoći i gotovo svemoći, premda u slobodno odabranoj, ne slučajnoj i mesom neograničenoj personi.

Kao da mašina virtualne realnosti može da reši problem organskog tela, bar privremeno, *skrivajući ga*. A ipak, organsko telo kao problem nije zaobiđeno: samo je trenutno učinjeno nevidljivim za korisnika. Po segmentu "Nutrition" /Ishrana/ ironičnog video-dokumentarca "Virtuality, Inc." Majkla Najmarka, virtualna realnost primenljiva je čak i kao sredstvo dijete (a dodala bih, skoro slično olestri): dok šlem s televizijskim ekranima na očima čini ženu uronjenu u virtuelnu realnost slepom za ono što posetioci vide da su u stvari krekeri, ona mljacka od zadovoljstva na virtuelnu pitu od trešanja.³¹

---

31 Najmarkova "Nutrition" napravljena je sa studentima San Francisco Art Institute, 1990. Prethodni rad Eat (1989) istražuje apsurdnost virtuelnog restorana s video-projekcijama jela kao što je "Jackson Pollock" i dugmetom 'eat' koje može dovesti do iznenađujućih rezultata – slično Heimlichovom manevru.

Zavodljivost i veselost virtuelne realnosti zasnivaju se upravo na ovoj razlici između organskih i virtuelnih tela – njenoj moći da izbriše organsko iz svesti, makar samo delimično i na tren. U meri u kojoj dualitet svetova (obratno od svakodnevene situacije mentalne nevidljivosti i fizičke vidljivosti) ostaje u svesti uronjenog u jedan svet u kojem poseduje supermoći, imamo situaciju *odbacivanja* ili pocepanog verovanja (“Znam da je to samo kompjuterski napravljen displej, a ipak...”).³²

Međutim, čim se stanovište pomeri od unutrašnjeg ka spoljašnjem, od virtuelnog ka organskom svetu, virtuelna realnost poprima sasvim drugačiji oblik. Za posmatrača spolja, neverovatno gustativno stenjanje jedača virtuelne pite od trešanja liči na regresiju u infantilnost; slično tome, mlatarajući pokreti 'lete-nja' (ili drugog virtuelnog kretanja) upućuju na aktuelnu situaciju bespomoćnosti i ranjivosti u fizičkom prostoru.³³ Uranjanje u veštačka kraljevstva informacija ne pretpostavlja samo elektronsku kožu, već i tvrđavu sigurnosti od fizičkog sveta sličnu materici, kako bi korisnik mogao da uživa u očitoj neranjivosti.

Ta veza i razlika između dva sveta može služiti virtuelnoj igri. No, dva sveta mogu biti i tako elektronski povezana da izazivaju stvarne efekte u drugim udaljenim (ili mikroskopskim) delovima fizičkog

32 Poricanje omogućava koegzistenciju dva kontradiktorna oblika odbrane bez međusobnog uticaja. “Ono se ne oslanja na nesvesno, ono ga antidatira. Kao i odbijanje, ono podrazumeva rascep u egu, ali ne i neuspeh u reprezentaciji. Detetovo prihvatanje i odbacivanje realnosti... proizvodi reprezentacioni impuls proizvođenja bogatih značenjskih konteksta i scenarija fantazije” (Grosz, 46).

33 Tačno je da interfejsovi virtuelne realnosti – rukavica, šlem ili odelo – mapiraju fizičko telo na virtuelno telo, ali ne u odnosu jedan prema jedan. Imersivna iluzija zavisi od kinestetičkih senzacija u realnom telu koje se pokreće, ali mašina koja prati koordinate tela dopušta u realnom svetu kretanje u vrlo ograničenom prostoru.

Opisi tela u virtuelnom prostoru su kontradiktorni, možda zato što postoje bar dva tela – jedno virtuelno, jedno aktuelno. Virtuelno telo može se preneti na jednu ili više figura u veštačkom svetu ili ostati subjektivno. Aktuelno telo, navodno, može da se oseti 'oneotelovljeno'. Scott Fisher zamišlja čoveka 2001. koji baulja na sve četiri, kao da “oponaša bauljajućeg dvojnika, ili rekapitulira svoju infantilnost” (423-24). Interfejsovi kao šlem ili dataodelo koji blokiraju impresije fizičkog sveta su, po Myronu Kruegeru, problem; u primedbama iznetim na Cyberthonu, on je ponudio jednostavno rešenje – providna sočiva virtuelne informacije s onu stranu kojih se može videti fizički svet.

sveta preko *teleprisutnosti* kao, recimo, u robotizovanoj hirurgiji mozga na daljinu, ili preciznom bombardovanju. Organska tela u referentnom svetu (to jest, ona koja nemaju pristup virtuelnom sistemu a biće operisana, bombardovana i tako dalje) moraju da leže, da budu anestetizovana ili drugačije učinjena bespomoćnim kako bi bila podložna aktuelnom daljinskom operateru ma kog robotskog agenta. To je kao da su osobe s materijalnim telima suočene s fantomima; ili kao da su kao likovi stavljene u priču u kojoj su ostali likovi surogati autora i uživaju njegove/njene posebne privilegije i potpunu neranjivost. Opasnost elektronske podele na 'simboličke analitičare' zatvorene u globalnom sajber-prostoru i one van njega neka je vrsta voljnog slepila koje podržava ovu lošu distribuciju moći (da ne pominjemo kalorije i kulinarski kapital) koja je, u krajnjem, negacija društvenog ugovora.

Povrh toga, odgovornost za organske posledice daljinske akcije neuporedivo je lakše poreciva. Uzmi-mo virtuelno vođenje Zalivskog rata i mnoge mogućnosti koje je nudio za poricanje veze između rata i ljudske patnje. Ipak, čak i za relativno neranjive ratnike u fantomima i pod tehnološkom superkožom, privremeno nevidljivo koje muči glad i mora da ide u toalet još uvek je tu s njegovim, samo odloženim, zahtevima.

*Pametni fetišizam:
ne jedi*

Pametna pića i droge su konačni fetiši inicijacije u stanje sajbera. Kao sićušni ubačeni falusi (to jest, neodredivo organsko/elektronski pa otud i jedno i drugo), oni nude neku vrstu magijskog mišljenja, obećanje ljudske transcendencije, s alibijem nauke. Ta imaginarna idealna ishrana je tehnohrana svedena na svoje bitske hemijske sastojke baš kao što su dekontekstualizovani podaci namenjeni unosu u mozak konceptualizovan vrlo slično kompjuteru.

Zasad se pametna hrana stvarno uglavnom sastoji od vitamina i lekova razvijenih za lečenje SIDE, raka, Alchajmerove, Parkinsonove i drugih bolesti. To ukazuje da je njen najdublji racionalni strah, a modus operandi preventivni udarac. Ljudi koji su nekad prednost davali mladom povrću, sad jedu holinsku i druge aminokiseline, minerale, biljke kao što su gin-

ko biloba i ginseng, lekove kao što su piracetam, deprenil vinpocetin, aniracetam, pramiracetam, oksiracetam, piroglutamat, i druge kognitivne stimulanse kao što su AIC, kafein, lucidril, Al721, DHEA, SMAE, ferovital, hiderin, idebenon, fenitoin, propamol-hidrochlorid, hormon štitnjače, vazopresin (hormon hipofize), vinkamin, vitamine B, C i E, ksantinol nikotinat, osnovne masne kiseline, selen, L-Dopa, RNA, ljudski hormon rasta, i neurotransmitere (NE PRL8-53 i ACTH4-10).³⁴ Čitava ova hemijska litanija služi i faktoru odricanja: što je pametno nije (a opet i jeste) stvarno hrana.

Pored bivših 'gurmana', ljudi iz sajber-pank krugova i tehnomuzičkih klubova učinili su pametne (i psihodelične) droge pićem izbora u rangu snekova, alkohola i kole. Čudan rezultat je mešavina diskursa o zdravlju, istraživanja svemira i loše hrane. Ne čudi što su pametne droge u najboljem slučaju kvazilegalne (a onda bi trebalo da bude i prženi čips). U omladinskoj kulturi 'rejevova' i tehnomuzičkih klubova, pametna pića i droge (ili 'nutropici' koji imaju 'poželjne kvalitete cerebralne stimulacije bez negativnih sporednih efekata običnih psihoaktivnih droga' /Pelton, 318/) pojačavaju dejstvo psihotropika kao što su XTC i MDMA, ekstremno ubrzavaju ritam tehnomuzike i psihodeliju slike i lajtšoua, zviždanja i specijalnih naočara, stvarajući zajednički

34 Opisujući efekte, Dean Ward i John Morgenthaler, na primer, izveštavaju da piracetam pospešuje protok informacija između desne i leve hemisfere i "može da poveća broj holinergijskih receptora u mozgu. Piracetam je davan starijim miševima dve nedelje, a onda je merena gustina holinergijskih receptora u frontalnim korteksima. Istraživači su došli do zaključka da je kod ovih starijih miševa gustina receptora bila 30-40% veća nego ranije. Piracetam, za razliku od mnogih drugih droga, izgleda ima regenerativni efekat na nervni sistem" (44). Deprenil je opisan kod Morgenthalera, 36. *Mind Food and Smart Pills* Ross-a Pelton-a i *Life Extension i The Life Extension Companion* Pearson-a i Shaw-a, pružaju detaljnija objašnjenja ovih droga i opširnije citate referenci nego *Smart Drugs* Ward-a i *Morgenthaler-a*. Podsmešljivi članak St. Jude "Are You as Smart as Your Drugs?" govori o ovisnosti od pametnih droga. ("Suočimo se s tim – niko s iole hemijski razvijenom inteligencijom neće biti prezadovoljan padanjem natrag u primordijalni mulj, pri čistoj pameti.") St. Jude opisuje efikasnost '800 mg piracetama': setio se opskurnog japanskog termina – *kyogen!* to je reč – uopšte ne primećujući koliko je totalno neprimodno setiti se nečeg kao što je *kyogen*" (38). U telefonskom intervjuu Jude, koja je upućena u zvaničnu medicinu i skeptična prema njoj, opisala je svoju prošlost lekarske pomoćnice. Njen pseudonim je indikacija spoznaje beznadežnog, pa ipak...

osećaj jedinstva i ogromne energije u samodovoljnom i sveobuhvatnom sadašnjem vremenu. Dok su psihotropici na listi jedan Administracije za narkotike (to jest, ilegalni su), nutropici ili pametne droge imaju prećutnu legalnost ako se naruče za ličnu upotrebu bez recepta iz Engleske ili Švajcarske uz zaobilaženje pravila FDA za koje su se s mukom izborili SIDA aktivisti. Međutim, nedavni prepadi FDA na dilere vitamina, stavili su na listu čak i pametna pića uglavnom sastavljena od vitamina. Možda, kao i u slučaju rok kulture, ovaj poluilegalni status služi etosu 'pameti' kao kontradiskursa s programom ako ne socijalne, onda evolutivne promene ljudske situacije.

Neke karakteristike ponavljaju se u vrlo ograničenoj literaturi o pametnim pićima i drogama u priručnicima, manifestima i oglasima u *Mondo 2000*: a) pametna nehrana je neukusna – zapravo medicinska; b) pametne droge bolje su od prirodnih kad se postigne pravi 'sklad' između mozga i hemikalija; i c) one vode boljem izvršavanju mentalnih zadataka. Bar za jednog teoretičara kontrakulture, pametne droge su, ako su psihotropne, u stvari 'hrana bogova', istovremeno arhaično i postistorijsko oruđe na putu ka sledećoj fazi ljudske evolucije – ka kolonizaciji zvezda.

Gorka pilula

Kad stupimo u kraljevstvo negacije i nehrane, za sobom kao kulturne vrednosti ostavljamo senzualne posledice hrane na Brijat-Savarinovo 'telo gastronomoma' ili osećaj 'dobrobiti' koji Rolan Bart naziva *cenesthesia* – ukupna senzacija unutrašnjosti tela ili utrobe (*Empire*). Jer, ako je hrana mana punoće i zadovoljstva, nehrana je gorka pilula koja se – baš zato što je odvratna – dá progutati sa zadovoljstvom skoro u ekstatičnoj reakciji na proždiruće mašine.

Kada je naslovni tekst o vitaminima, koji je *Time* objavio aprila 1991, podvukao njihov dopunski karakter i ustvrdio 'da prava hrana ostaje' (ako ni zbog čega drugog onda zbog slabo poznatih hranljivih sastojaka – recimo, fenola, flaveina i luteina – i 'gladi i kušanja dobre hrane'³⁵), drugi proroci farmako-hra-

---

35 Toufexis, 56. U uokvirenom tekstu u listu *Time* piše: "Možete li preživeti samo na pilulama?"

ne kao pomagača dugovečnosti, s posebnim zadovoljstvom su govorili kako jedan od njihovih sastojaka (arginin i kofaktori) ne samo da ima loš ukus, već smrdi kao 'pseći izbljuvak' (Pearson i Shaw, "Durky and Sandy", 32)³⁶. Pilule kao elektronske metafore za paljenje sinapsi mogu biti neukusne. Očito je da užitek u kušanju i ukus nisu primarna stvar kad se radi o 'pameti' ili zdravlju.

Osnovna slika mogla bi da bude mešavina leka i vascionske i astronautske hrane budućnosti, ali *nije* reč o legendarnoj neukusnosti K-porcija ili MRE-a. Pre će biti da je unošenje tih hranljivih sastojaka svemirskog doba deo magije priprema za budućnost u kojoj će se sve više zahtevati od mentalnog rada. Mada, ili baš zato što pametne droge nisu dobre za jelo, možda bi bukvalno bile dobre za mišljenje. Diskurs pametnih droga koleba se između leka 'koji je dobar za vas', asketske ili stvarno mazohističke negativne želje za transcendiranjem tela, i visoke cerebralnosti koja priziva sliku celovitog tela i savršenstva u punom saglasju s budućnošću.

Bolje od prirode

Priručnici pametnog diskursa uglavnom se bave pravom dozom i ispravnim *usklađivanjem* hemikalija i mozga. Naravno, 'usklađivanje' različitih entiteta, stvarnosnih statusa i modaliteta elektronske kulture je opšti praktični problem koji globalno informatičko društvo mora da reši da bi zaživelo; pravljenje sajbera tek je jedan posebno težak primer tog problema. Obratite pažnju na to da je sajbersko usmerenje usklađenosti organskog i elektronskog uveliko naginuto na stranu ovog drugog.

'Usklađenost' pametne droge ne zasniva se na postojećim 'prirodnim' količinama – neurohemici su odveć dragoceni da bi ih telo pravilo u dodatnim količinama (Pearson i Shaw, *Life Extensions*, 168). Međutim, Terens Mekkena (Terence McKenna) smatra da priroda nudi psihoaktivne droge koje ne samo

---

36 Kao Alisa i diskurs pametnih droga usredsreden je na 'previše' i 'premalo'. McKenna u *Food of the Gods* (treba je razlikovati od H.G. Wellsovog romana istog naslova) predlaže razlikovanje rdavih droga (u koje spada i televizija) od dobrih droga (uglavnom halucinogena) kao stvar 'usklađenosti' nametnutu koevolucijom biljaka i šamanističkih praksi iz arhajskoj doba.

da su pametne, već takve da su, kako tvrdi, obilno podstakle ljudsku mentalnu evoluciju. U *Food of the Gods* /Hrani bogova/, Mekkena objašnjava da “Tvrdi/m/ da su mutaciono-uzročna, psihoaktivna hemijska jedinjenja u ishrani prvobitnog čoveka neposredno uticala na brzu reorganizaciju sposobnosti mozga za obradu informacija. Biljni alkaloidi, posebno halucinogena jedinjenja kao što su psilocibin, dimetiltriptamin (DMT) i harmalin, mogla su biti hemijski činioci protohumane ishrane koji su katalizovali pojavu ljudske samorefleksije”(24).

Mekkena petnaest hiljada godina kulturne istorije između arhajskog doba i sadašnjosti smatra ‘izgubljenim rajem’, mračnim dobom neravnoteže ega koje treba odbaciti zajedno s “majmunskim telom i plemenskom grupom” radi “leta ka zvezdama, tehnologija virtuelne realnosti i ponovnog oživljavanja šamanizma” (274). Još jednom su arhajsko i elektronsko sjedinjeni.

Performanse pameti

Informativno je razmotriti šta znači ‘pametan’ u kontekstu diskursa o drogama, koji definiše ‘učenje’ kao ‘promenu nervne funkcije koja je posledica iskustva’ (Ward i Morgenthaler, 206). U opisima droga, pamet implicira efikasnije neurotransmisije. U svedočenjima korisnika, ‘pametno’ se ne opisuje u smislu viših kongnitivnih procesa, već kao sposobnost pronalaženja trivijalne ili opskurne informacije u kontekstu škole ili posla. Ta informatička memorija ceni se uglavnom zbog njene razmenske vrednosti ili kao dokaz performativne sposobnosti i sposobnosti instrumentalnog rezonovanja: sekretarica dobija od šefa povišicu da kupi pametne droge i postaje “živahnija, radi inteligentnije i više se osmehuje. Sve u svemu, mnogo je bolji službenik”. Studentu je pomoglo da završi matematiku i zaposli se u Silicijumskoj dolini. Grafička umetnica radi celu noć i sutradan predstavlja svoj rad s osmehom. Četrdesetogodišnjem ocu hidergin daje sin i, na sinovljevo iznenađenje, otac se seća ‘porodičnih letovanja, piknika i praznika’ od pre dvadeset godina (!)³⁷. (Obратite pažnju kako često je ‘pamet’ nešto poželjno kod nekog drugog.)

---

37 Svedočanstva iz Warda i Morgenthalera (179-84) i Morgenthaleraove “Smart Drugs Update”.

Pametne droge, navodno, podmlađuju seksualnost za dobrih dvadeset godina.³⁸ Ipak su često, makar podrugljivo, opisi seksualne aktivnosti i aktivnosti na tastaturi uzajamno zamenljivi ili metaforički isprepleteni: “Počelo je tako nevino: tek šmrk vazopresina pre seksa ili pre sedanja za tastaturu” (St. Jude, 38). Dakle, pametne droge mogu povećati kogniciju i seks (ili ne mogu), ali mnoge od motivacija za njihovo uzimanje koje diskurs implicitno sugerise podrazumevaju stresnu situaciju i strah od budućnosti, uz dodatak pustih snova. Moje razumevanje konotacija pametnih droga nadilazi ličnu utopijsku potragu za zdravljem i dugovečnošću i obuhvata gubitak vere u našu sposobnost da opstanemo u zatrovanom prirodnom i socijalnom svetu bez medicinske pomoći, kao i krivicu i očaj zbog ustrojstva našeg socijalno-komunalnog sveta. Polutajno i intenzivno deljeno sadašnje vreme 'rejva' supstitucija je za takvo zajedništvo. Kapsule 'informacije' istovremeno su neka vrsta simpatetičke magije koja dopušta telu da se približi kompjuterima, i apotropejske magije koja drži sve pošasti sveta na odstojanju.

*Strategije kontaminacije:
ekskrementalna umetnost
i inicijacija sajbera*

Ako je nehrana kuhinja nedostatka *ili* otpada, bilo da se ne prima ništa bilo da se prima previše s gađenjem, onda umesto da bude uzeta, možda bi nehrana bila nešto za ispljunuti. A umesto da očisti telo u elektronskoj celovitosti, negacija organskog mogla bi otpadom i prljanjem da izazove transformaciju u koju su tela nasilno uvučena, rasporena, njihova unutrašnjost izložena svetu, dopuštajući telesnim tečnostima i otpadu hrane da uprljaju granicu između unutrašnjeg i spoljašnjeg, između ja i drugog.

Takvo namerno narušavanje površine tela ili kože utiče i na simbolički poredak podrivanjem granice koja proizvodi priznanje, identitet i značenje, odvajajući je od tla besmisla: naime, namernim prizivanjem onog što je Julija Kristeva teoretizovala kao *abjekciju*. Ona u *Powers of Horror* (Silama užasa) opisuje primordijalno iskustvo abjekcije kao gađenje prema hrani – u njenom slučaju, odvratnost prema

---

³⁸ Vidi naročito: Pearson i Shaw sa Milhonom, “Durk and Sandy”, mada je ta tema univerzalna.

skrami koja se formira na površini mleka u čaši. Ispljuvavanje mleka uspostavlja granicu, ne-Ja, ali po cenu izbacivanja supstance, bacanja hrane, koja je dvosmisleno Ja i ne-Ja. Kristeva piše: “Izbacujem *sebe*, *sebe* ispljuvavam, abjektujem *sebe* istim potezom kojim ‘ja’ tvrdi da *mene* uspostavlja... I to tako da oni vide kako je ‘ja’ u procesu nastajanja kao drugi po cenu moje vlastite smrti” (3). Pored gađenja prema hrani, među ostalim primerima abjeksije su pogled na telesne izlučevine ili leševe. Ona zaključuje: “Dakle, nije manjak čistoće ili zdravlja to što uzrokuje abjeksiju, nju uzrokuje ono što remeti identitet, sistem, poredak. Ono što ne poštuje granice, pozicije, pravila. Ono između, dvosmisleno, složeno” (4). Simbolički prigriliti abjektovano isto je što i prizivati užas i izazivati to remećenje i smrt, da bi se postalo nešto drugo, zasad bezoblično. (To jest, čovek se ne identifikuje s telom, već s otpadom.)

Ekskretorna umetnost je žanr fotografske, performativne i instalacione umetnosti prljanja kojoj je svojstven medijum razmrljane hrane i simuliranog isticanja telesnih tečnosti. Vodeni idejom nečistoće (onog nedopustivog ili zabranjenog) mnogi savremeni umetnici od Pjera Manconija (Piero Manzoni) i Sindi Šerman (Cindy Sherman) do Majka Kelija (Mike Kelley) i Džona Milera (John Miller)³⁹ upotrebljavaju neprijatne ili uvredljive materije. Neka od tih dela izazvala su osudu konzervativnih političara, naročito raspeće potopljeno u urin Andresa Serana (Andres Serrano) i mazanje sopstvenog tela simuliranim izmetom (u stvari čokoladom) Kerin Finli (Karen Finley)⁴⁰. Senzualni efekti i gustativno zadovoljstvo jedenja obrnuti su u odvratnost i gađenje prema hrani. Sam kulinar postao je umetnik kao beskućnik, raseljena žena, granično biće, homoseksualac i žrtva pošasti. Korišćenje vidljivog otpada hrane i telesnih tečnosti kao medijuma simulira iznošenje na svetlost unutrašnjosti simboličkog, u nekoj vrsti pisma na marginama koje se još ne može dešifrovati. U umetnosti odvratnog u pitanju su simboličko kao takvo i generacija novih subjekata, bez dlake na jeziku.

---

39 *Abject Art: Repulsion and Desire in American Art*, katalog izložbe, 23. jun–29. avgust 1993, Whitney Museum of American Art, nudi više argumenata od ovde ponuđenih o abjeksiji u umetnosti.

40 Christine Tamblyn se bavi abjektovanim u delu feminističkih performativnih umetnica kao što je Karen Finley u “The River of Swill” (10-13).

Ne čudi što je upadljivo konzervativni senator Džes Helms (Jess Helms) predložio zakonski propis kojim bi se sprečilo da National Endowment for the Arts finansira umetnička dela koja opisuju ili prikazuju polne ili ekskretorne organe ili aktivnosti.⁴¹ Ovaj žanr izbačenih izlučevina i izložene unutrašnjosti je žrtveni jarac ikonofobičnih političara koji simboličke akte ili izjave pogrešno smatraju za kulturnu nestabilnost i propadanje na koje ovi zapravo aludiraju. To tučeno dete zamena je za mnoge u kulturi koja prolazi epohalnu promenu.

Skorašnja monumentalna skulptura Džudit Beri (Judith Barry) ide korak dalje u tematici kontaminacije: Berijeva je koristila složenu digitalnu tehnologiju – mogućnost pretvaranja slika u elektronsku informaciju ili piksele – da izmeša likove dva živa modela (muškog i ženskog) u jednu rodno neodređenu ogromnu ljudsku glavu projektovanu na četiri strane osam stopa visoke kocke.⁴² (Vrh glave projektovan je na kocki i kad je skulptura prvi put prikazana na grupnom nastupu “The Savage Garden” /Divlji vrt/ u fondaciji Caixa des Pensiones u Madridu, početkom 1991) Zbog veličanstvenih mera, geometrijske čistoće i luminoznosti video-glava izgleda sublimno, kao

41 Helmes je tražio da se usvoji amandman uz Public Law 101-121 koji zabranjuje NEA da finansira opscenu umetnost, koji bi obuhvatao opisivanje seksualnih ili ekskretornih aktivnosti ili organa “na očigledno uvredljiv način”, što je zabrana za koju je senator Tim Wirth primetio da medicinski uključuje i ljudsku kožu. Po Helmesu, od dobrog dela umetnosti koju podržava NEA “normalnoj osobi se prevrće stomak” (*The New York Times*, 20. sept. 1991, C3). Po rečima Erica Planina u *Washington Post*-u (20. sept. 1991, B1-2), “Očito neimpressioniran tvrdom politikom NEA u odbijanju podrške umetnicima koji, na primer, čokoladom mažu svoje nago telo ili uriniraju na pozornici, Senat je sa 68 prema 28 glasova usvojio amandman.” Taj stav Senata je kasnije odbačen u “Corn for Porn” trampi. Kasniji događaji – optužbe za ‘blasfemiju’ u oglasu iz predsedničke kampanje Pata Buchanana protiv *Tongue Untied* Marlona Riggsa (lirskom dokumentarcu o politici identiteta crnih homoseksualaca), kao i navodno iznudena ostavka Johna Frohnmeyera, predsednika NEA, usled pritiska Buchananove predsedničke kampanje protiv predsednika George Bush-a – potvrđuju ulogu ‘ekskretorne umetnosti’ kao poprišta borbe za kulturnu promenu.

42 Barry je odabrala dva modela, neprijatno međusobno slična. Fotografski rezultati bili su digitalno kombinovani i na druge načine manipulisani: pošto uklapanje između ljudske glave, strogosti kocke i aspekt srazmere (dužina u odnosu na širinu) video-ekrana nije idealna, bilo je neophodno razumno kompjuterizovano istezanje digitalne slike, posebno oko linije kose, da bi se glava uklopila u uglove kocke. Rezultat je vraćanje bar jednog dela tela umetnosti kroz minimalističku skulpturu.

antička glava Atine; ipak ono što slušamo je sve teže disanje 'bića', tajanstveno androgene i žive elektronske persone ili u njoj zarobljenog sajbera.

Berijeva je za naslov pozajmila naslov poslednjeg romana Semjuela Beketa "Imagination Dead Imagine", 'možda najkraćeg ikad objavljenog', moguće zato što je ono što on ukratko opisuje kraj priča, krug između krajnosti u kojem se ništa zamislivo više ne može dogoditi. U sceni geometrijske čistote, svetlost i toplota odlaze u mrak i hladnoću i vraćaju se, muškarac i žena prolaze cikluse svetla i tame smešteni u uklopljene polukrugove; njihovi pogledi nikad se ne sreću osim na početku. "Imagination Dead Imagine" Berijeve razlikuje se od Beketovog imenjaka po svom odsustvu kraja: 'mrtvo' dobija konotacije svega što postoji s onu stranu sigurnih puteva i granica – muško/žensko, živo/mrtvo, ljudsko/elektronsko.⁴³ Digitalno biće elegičnom brzinom stalno prljaju odvratne materije. U svakoj od osam trodimenzionalnih video-sekvenci (snimljenih za tri dana, sa pet kamera, desetočlanom ekipom i profesionalnim tehničarem za specijalne efekte), nešto što izgleda kao 'telesna tekućina' (urin, krv, izmet, sperma ili izbljvak) ili ono što se povezuje s telesnim raspadanjem (bube, crvi ili pesak), izliva se preko glave i lije ili curi niz njeno lice, strane i potiljak. (Ispostavilo se da su stvarno korišćeni relativno bezazleni med, supa, cvrčci i sok od cvekle, između ostalog.) Svaka materija sliva se niz glavu u senzualnim čak uzbudljivo erotičnim bojama i tragovima, a glava se 'briše' da bi bila digitalno čista za sledeću gnusobu. Glava gotovo herojski podnosi poniženje za poniženjem, ostajući nepokretna sem zatvaranja očnih kapaka da bi se zaštitila od sledeće bujice. Jedini zvuk je pojačan zvuk disanja i buka svakog prljanja – prskanja krvi, cvrčanja cvrčaka i zemlje koja pada.

Na Berijevu je uticao i ogled Antonena Artoa "All Writing is Pigshit" koji sugeriše da bi mrlje i fleke telesnih tekućina mogle biti pismo koje još uvek ni-

---

43 Charles Hagen eksplicitno poredi "Imagination Dead Imagine" s njegovim spojem senzualnog i odvratnog' sa "fotografijom Andresa Serrana koja kombinuje religijske simbole sa telesnim tečnostima" u prikazu u *New York Times*-u od 25. oktobra 1991 (C5). Barry navodi druge književne inspiracije, na primer, J. G. Ballardovu "The Impossible Room" sa sledećim opisom: "savršena kocka, zidova i tavanica formiranih od nečeg što je izgledalo kao bioskopki ekrani. Na njima je u krupnom planu bilo projektovano lice sestre Nagamacu, njena usta, duga tri stope" (33).

smo u stanju da pročitamo, jezik u bolu, uhvaćen pre no što se uobličio. Na osam nenaslovljenih crteža (28 3/4 x 20 1/2 inča svaki) koji prate “Imagination Dead Imagine” Berijeva prlja reči a ne neodredivo ljudsko/elektronsko. Svaki crtež sastoji se od niza reči, iscrtanih različitim tipom slova pigmentom na ručno izrađenom papiru, potom trljanih i zamrljanih do granice čitljivosti prljavštinom i insektima, brašnim crvima, supom, krvlju, čajem, lepkom, pasuljem i vinskih sirćetom. Reči su izabrane iz semantike straha i užasa: ‘zanositi’, ‘brnjica’, ‘đubre’, ‘povećati’, ‘bljuvati’, ‘skrnaviti’, ‘odbiti’, ‘gaziti’ i ‘popraviti’. Termini zajedno stvaraju jedan osećaj preteranosti uvećan načinom na koji su njihove linije i ivice gotovo izbrišane, u grafičkom izrazu ekstaze i abjekcije, uhvaćenom u bolu nastajanja.⁴⁴

Bizarna sekvenca s crvima u “Imagination Dead Imagine” ukazuje i na prelazak iz jednog u drugo stanje: prljavo lice preplavljeno crvima koji se grče i gmižu po elektronskoj glavi nesavršeno je namešteno preko čistog lica ustreptalih kapaka. Rezultat (istovremeno) sugerše sliku živo sahranjenog i njenu suprotnost – uskrsnuće. Tako telo u raspadanju koegzistira s telom koje se rađa – odvratn prizor, kao u horor filmu u delu koji radije ne bismo videli ali nismo u stanju. Dakle, “Imagination Dead Imagine” prekriva elektronsku drugim kožama simboličke smrtnosti.

Mnogi stari i savremeni kulturni obredi širom sveta umilostivljuju duhove mrtvih hranom i libacijama. (U kineskim obredima, na primer, ljudi mogu s uživanjem da pojedu ukusne ponude precima – u stvari da ih inkorporišu; druge kulture radije ostavljaju božanstvima hranu i vino mrtvih ili žrtve, da ispare i istrule.) Imajući u vidu raširenu praksu prinošenja ponuda neživim duhovima, nije tako čudno što se nematerijalne projekcije ili duhovi iz mašina nude u simboličkoj razmeni sa smrću. Šta su te proždiruće aveti ako ne otuđeni ljudski činilac, inače odsečen od zrenja i razvoja u vremenu?

U samom pitanju o tome šta sajberi jedu implicirano je prilagođavanje ljudskog mašini. Bolje pitanje bilo bi: kako sajberi mogu da inkarniraju ljudsku sudbinu? Odnosno: kako sajberi mogu da postanu meso?

S engleskog prevela:

Vera Vukelić

---

44 Reči koje otelovljuju i predstavljaju ono što znače, zapravo su kaligrama – sem što ‘kali’ znači lep. Michel Foucault pisao je o tome u “Ceci n’est pas une pipe” (9-10).